

22 oktober 1945

Klockan 10 på kvällen var jag på järnvägsstationen. Jag började fråga tyskarna om nästa förbindelse, vilket tåg jag skulle ta och var jag skulle byta. Somliga rådde mig att åka till Oranienburg och därifrån vidare på morgonen till Kremmen, andra – och det var de flesta – rekommenderade mig att resa till Hennigsdorf. Jag hade redan rest båda sträckorna. Den första var lång men enklare – bara ett byte. Fast jag lät mig övertygas av majoriteten och tog tåget mot H[ennigsdorf].

Resan tog lång tid. I tåget var det mörkt och proppfullt. Jag stod inklämd bland andra passagerare, men i mörkret och trängseln var det muntert. Invånarna från Berlins förorter babblade om fläsk, fett och choklad. Sedan övergick de till politik. En kvinna skrek: »Du har redan fått ryska vanor!« Dessa ord stack mig i hjärtat och jag beslöt att inte låta detta passera obemärkt. Jag vände mig genast till de andra passagerarna och frågade: »Är ryssarna verkligen så dåliga och deras vanor sämre än era?« Alla hutade åt kvinnan som fällt den oförsiktiga kommentaren, somliga av hyckleri, en del av rädsla för mig, medan andra kanske till och med menade det helt uppriktigt. Det fanns de som (inte utan skäl) ställde ryssarna över tyskarna i kulturellt hänseende och de gav både exempel och bevis. Samtalet fortsatte tills vi anlände till Kremmen och även på vägen från tåget gick diskussionen vidare med oförminskad intensitet. Jag gjorde vad jag kunde för att tyskarna skulle förstå mitt hemland och mitt folk bättre och visa aktning för vår kultur. Jag vet inte i vilken mån jag lyckades, men det kom i alla fall inga fler ringaktande uttalanden om Ryssland. Det var bara en gammal kvinna som log inställsamt, såg mig lissmande i ögonen och sade tyst: »Men i förrgår, herr löjtnant, plundrades min lägenhet av era 'kamrater'.« Sedan försvann hon i mängden.

I Kremmen var allt som förut, bara i lägenheten hade det skett en del förändringar. Kaptenen som inkvarterats där medan jag var borta bodde inte längre där och i stället hade en furir från den politiska avdelningen flyttat in. Jag fick övernatta på golvet.

Nästa dag ägnade jag hela dagen åt att packa om mina väskor. Jag väntade mig inte att min ansökan till den politiska avdelningen skulle antas och gjorde mig beredd att resa igen, antingen till bataljonen eller rent av tillbaka till reservregementet. Jag har överskridit tiden för min tjänstereja – jag kom hit först två dagar efter utsatt tid och har följaktligen missbrukat ledningens förtroende redan från första början. Den kan reagera hur som helst.

23 oktober 1945

Allt är slut. Det jag fruktade mest och motvilligt räknade med har hänt. Dörrarna till den politiska banan har smällt igen, efter att så lockande stått på glänt. Nåväl, jag skall åter arbeta hårt. Ödet är emot mig och visar sig från sin svarta sida. Så i morgon är allt tillbaka till det gamla igen. Åter plutonchef, åter truppsoldat, och åter, precis som förut, en stackars liten plutonchef helt utan framtidsutsikter. Är det verkligen därför jag föddes och blev vuxen?

24 oktober 1945

Kremmen. I går vände jag mig till major Ivantsov, chef för kaderavdelningen.

»Arméns och frontens politiska avdelningar har avslagit min förflyttning till politiskt arbete. Nu har jag kommit tillbaka till er.«

»Jaså, men varför återvända dit man redan varit?« Han funderade lite och blev sedan mildare. »Jag ska ut på ett tjänstereja nu. Kom tillbaka till mig i kväll, kring tiotiden.«

Men varken i går klockan 2 2 på kvällen eller i dag klockan 9 eller 1 2 kunde han ta emot mig. Klockan 1 3 bad han mig »vänta en stund« och jag stod tålmodigt och trampade i korridoren ända till klockan 1 6.

»Nå, vart skall jag skicka er nu? Vilka färdigheter har ni? Skulle ni fungera som teknisk protokollförare?«

174 »Har ni kanske något annat arbete? Något lättare?«

»Jaså, ni vill slippa jobba?!«

»Visst inte, det är bara det att första tiden kommer att bli svår för mig i en ny befattning.«

»Det klarar ni. Ni kan ju läsa, ni kan skriva.«

Jag instämde.

»Gå och hämta tjänsteordern och era personliga papper hos kaptenen i kontoret mittemot.«

Jag gick, glad åt att mina dokument var under behandling, det hade jag åtminstone blivit underrättad om på regementsstaben. Men hur förvånad och förvirrad blev jag inte när jag ställdes ansikte mot ansikte med mitt slitna, jävla vitsord som inte så litet hade fördärvat livet och nerverna för mig de senaste månaderna. Men jag kom inte undan.

Tillsammans med chefen för kaderavdelningen inställde jag mig för andra gången hos brigadchefen.

»Såja, nu får ni visa vad ni går för på en annan befattning. Men varför är era vitsord så dåliga?«

Jag teg.

»Kamrat löjtnant, jag frågar varför har ni ett sådant betyg?! Förklara er!«

»Man tvingade mig att plundra ett offentligt bibliotek, jag utsågs till chef över det. Vi förde bort över 10000 ryska böcker med stämplor. Det var stulna böcker och jag tog dem utan samvetsqual. Men när det också dök upp tyska stämplor i böckerna – då vägrade jag att ta dem och ledningen blev missnöjd med mig.«

En tysk professor, en vetenskaplig medarbetare på den tyska vetenskapsakademiens ryska avdelning, hade berättat för mig om akademiens plan att omskola det tyska folket. [Han sade:] »Alla våra framtida verk skall förberedas genom att utnyttja vårt bestånd av rysk revolutionär litteratur, som ni särskilt skoningslöst lägger beslag på« –

25 oktober 1945

175

Hennigsdorf, midnatt.

På nytt har en oförutsedd händelse fört mig hit, till vackra Margot. Här är det varken kärleksfulla örfilar, tjuvnyp eller andra »smekningar« som hos ryska Ninotjka, utan bara ömhet – blygt, hett, nästan barnsligt, lätt och innerligt. Och åter, liksom förut, måste jag stiga upp klockan 5 och vara vid stationen klockan 6, vem vet, kanske för sista gången ...

Öde. Du har skyddat och benådat mig, skämt bort och ömmat om mig. Men på jorden finns det ingenting bittrare och hjärtlösare, lömskare och obarmhärtigare än du. Och hur många av dina sämsta sidor har du inte visat mig, en liten och obetydlig människa!

I morgon skall jag åka till arbetet som protokollförare – vilken lott i mitt 23:e levnadsår. Och allt är ödet ...

Halv 1. Tapto.

26 oktober 1945

På stationen i Velten.

Tvärtemot mina föresatser steg jag upp sent. Jag hade velat njuta fullt ut av vackra Margots ömhet – bara kyssar och kramar var inte nog. Hade förväntat mig mer, men kunde inte kräva och insistera på det. Flickans mor är alltjämt tillfreds med mig. Fattas bara annat! På tillitens och föräldrasympatins altare har jag offrat mat, konfekt och smör, korb, dyra tyska cigaretter. Redan hälften av dessa produkter vore

nog för att ha fullaste rätt att göra vad man vill med dottern inför moderns ögon, och hon skulle inte säga emot. För i dag är mat dyrbarare än livet självt, också det liv som tillhör en så ömsint skönhet till flicka.

Men jag förlorar mig i predikningar.

176 I går, omedelbart efter min ankomst förslog jag att Margot skulle följa med på bio, och det ville hon. Och hennes mor i synnerhet. Jag fick ytterligare tre foton med dedikation i present. De bästa hade gått förlorade, så jag fick bara foton av Margot som barn. Hon lovade att hon skulle låta fotografera sig särskilt för min skull, men det lär knappast hända att jag kommer tillbaka hit igen. Nu skiljer minst 60–80 km oss åt.

Och där, i Kremmen, väntar söta, men fördärvade Nina på mig. Hon är fyra år äldre än tyskan och inte längre lika fräsch och oskuldsfull som hon. Hon svär mycket, säger att hon »vant sig vid det«. Ena dagen har hon en älskare, andra dagen en annan. Mina pengar snålar hon inte med om det är något hon behöver, och försöker rent av få mig till att punga ut med ännu mer, till exempel för att ta foton. När jag sade att jag skulle betala 100 mark om fotografen hade bilderna klara till dagen därpå, upprepade hon det flera gånger för honom på tyska. Men hon är ryska. Och just nu är det huvudsaken, dessutom har hon övergivits av chefen för ekonomi- och förvaltningsavdelningen, som inte stod ut med henne, och för tillfället är hon inte ihop med någon – mycket ovanligt bland de ryska flickorna. Alla är antingen »hustrur« eller »älskarinnor«, vart man än vänder sig.

Vi närmar oss Kremmen. Jag avbryter. Tio minuter över nio. Chefen för kaderutbildningen, en mustaschpydd major, kommer att skälla på mig. Det är sent.

Redan klockan 15 fick jag en omplacering till 3. bataljonen. Enligt ordern är jag anställd som protokollförare. Åter måste jag börja om från början och det är särskilt viktigt att vinna mannarnas förtroende och stöd. Det är något jag inte klarar av. Det är svårt och strider mot min natur. På kvällarna skall jag vara på bataljonen och kasta mig in (fast inte huvudstupa) i det nya livets »lockelser«. Jag skall hålla klaffen när jag är med andra, men skriva mer för tidningar, både om det som är dåligt och det som är bra. Och om jag inte trivs får jag hårda ut tills kloka människor (som är så sällsynta i världen numera!) upptäcker mig och hjälper mig bort från denna medelmåttiga omgivning.

Kremmen. Sent på kvällen. Jag har just ätit kvällsmål, hämtat mitt intyg och väskorna, och sitter nu i politiska avdelningens väntrum. Det finns ingen bil till 3. bataljonen, men en av brigadens partigrupporganisatörer skall passera staden som jag skall till. Han har lovat att jag får åka med och nu väntar jag på att han skall bli färdig med sina ärenden.

Jag är mycket trött, eftersom jag inte har sovit. Jag måste sova och vila ut.

Med Nina är det slut, verkar det. Hon tvingade mig att vara ärlig. Jag sade som det var och hon förlorade intresset.

På fotografierna står vi i de mest otvungna poser. Riktigt tyskt, som på bilderna som sprids vida här omkring. Vi lät oss fotograferas på nytt och när jag tog emot växeln på 5 mark, skyndade sig Nina att påpeka: »Varför tar du småpengarna?«

26 oktober 1945

Fältpost 75 207-Zj

Granskad av militärensensuren 08440

Kära mamma!

178 *Här är min nya adress. Jag har fått ett nytt arbete. Nu förstår Du varför jag ibland gör avbrott i mitt brevskrivande. Hälsningar till hela släkten, be dem skriva till mig. Min adress: Fältpost 75 207. Jag skall skriva mer om mitt arbete när jag har funnit mig till rätta här.*

Skriv hur Du mår. Är Du frisk? Hur är arbetsförhållandena och Din relation till kollegorna i produktionen? Har Du fått mina foton och hur många? Sänd mig också några av Dig och släkten. Jag kramar Dig ömt och kysser Dig innerligt, Din Vova.

27 oktober 1945

Kremmen. Jag har inte kommit iväg än. Väntar fortfarande på en bil. Som det verkar får jag inte med mig alla saker i dag. Major Ivantsov fick syn på mig från stabschefens fönster, kallade på mig och började skälla – arbetet väntade. Stabschefen påpekade att den som ville kunde ha åkt redan i går. Jag hade ingen bra ursäkt, och visst hade det gått, men bara sent på natten eller i gryningen mellan klockan 2 och 6. Jag hade inte sovit ordentligt och orkade inte vänta i timmar på staben, där allehanda små och stora chefer dyker upp i små och stora bilar. I dag måste jag absolut vara på plats. Jag har skjutit upp det länge nog.

Sen kväll. Wusterhausen.*

Jag liftade hit med två stora och två små väskor med en bil som skulle åt samma håll. I allra sista minuten, när vi redan börjat närma oss staden, började det ösregna och

* Först Osterhausen, sedan korrigerat.

regnet täckte de kvällsmörka gatorna med en smutsig, grumlig sörja. Chauffören ville inte köra oss ända fram så vi fick gå nästan 800 m till fots. Skönt att jag inte var ensam. Överlöjtnanten, som har kommit hit i egenskap av teknisk medhjälpare och varit min följeslagare från Kremmen, tog mina små väskor och det blev lite lättare för mig.

På staben träffade vi vakthavande. Han ledde oss först till bataljonschefen, sedan till stabschefen och därefter traskade vi en god stund i geggan på gatorna som kantades av hus och trädgårdar. När vi till slut kom tillbaka till staben, träffade vi stabschefen som tog emot oss för ett samtal.

»Är ni bekant med den här sortens arbete?« frågade han mig när jag hade berättat om min tidigare tjänstgöring i armén.

»Nej.«

»Varför har ni då tackat ja? Ni kommer inte att klara av det och i bästa fall kommer man att be er sluta, för att inte säga kasta ut er, och dessutom ställa er inför rätta.«

Jag lyssnade utan att säga emot. Det han sade var helt logiskt och det var omöjligt att inte hålla med.

»Nåväl, vilken typ av arbete är ni bekant med, vad kan ni?«

»Politiskt arbete står mig närmast.«

»Vi har en befattning här som Komsomolorganisatör, 650 rubel i lön. Jag skall tala med regementschefen, om han godkänner det så utnämner vi er till Komsomolorganisatör.«

Därmed var samtalet slut. Under samtalets gång var en attraktiv, välklädd ung kvinna närvarande i rummet, kaptenens hustru, fick jag veta senare.

Nu övernattar vi i ett för oss okänt hus på en okänd gata. Att ta sig härifrån till staben om natten blir inte lätt.

Wusterhausen, 28 oktober 1945

En rosenröd morgon, lätt frost men vindstilla och molnfritt.

180 Den tyska kvinnliga hyresvärden berättade andlöst att Amerika och Turkiet startat krig mot Ryssland. Hon hade hört talas om det här redan i går eftermiddag och tidigt i morse var hela staden full av liknande rykten. Rykten är alltid förebud om händelser och man måste vänta på de extra nyheterna, om inte i dag, så åtminstone under loppet av veckan.

Klockan är 13.30. Jag skall resa tillbaka. Ödet har roligt åt mina irrfärder, sänder mig från den ena staden till den andra utan mål och syfte – det gläder sig åt mina vedermödor.

Stabschefen förhörde sig grundligt om mina kunskaper i kontorsarbete och jag svarade uppriktigt att jag inte hade några erfarenheter av det, men att jag skulle göra allt för att lära mig det som krävdes.

»Vi har redan en protokollförare. Vad kan ni mer?»

Och efter min redogörelse: »Gott, vi har befattningen som Komsomolorganisatör, lön 650 rubel.«

Jag gick till rummet, vid gott mod. Jag sov djupt och obesvärat. Klockan 10 väcktes jag av väckarklockan och klockan 11 kom en ordonnans från staben för att hämta oss. Tillsammans med överlöjtnanten kallades jag till bataljonschefens rum för ett samtal.

»Värden«, en major i medelåldern, bjöd oss att sitta ner, sedan ögnade han igenom den skriftliga referensen och frågade vad jag hade sysslat med tidigare.

»Men har ni arbetat på en stab?»

»Nej.«

»Och varför avböjde ni då inte befattningen som protokollförare? Dessutom arbetar redan en erfaren och praktiskt skolad officer hos oss.«

»Med tanke på att löjtnant Gelfand inte alls är förtrogen med arbetet som protokollförare och det inte finns någon vakant befattning för honom, ställer jag honom åter till ert förfogande.«⁶⁵

Och än en gång väntar jag på en bil. Med tankarna i Kremmen, själen i den politiska avdelningen och hjärtat i det civila livet, någonstans utanför armén, i friheten.

181

Kremmen. Klockan 8 på kvällen. I matsalen före kvällsmålet.

Hela söndagen gick åt till resan. Väl framme gick jag raka spåret från bilen till chefen för kaderutbildningen, som råkade befinna sig vid ingången till staben. Jag avlade rapport.

»Ni hade ingen lust, ni var rädd för besvär!« Och sedan: »När var ni hos frisören senast?»

»I förrgår.«

»Men ni glömde kanske att klippa er?» Och sedan:

»Kalla på 3. bataljonens adjutant, kapten.«

Jag kom tillbaka hack i häl på kaptenen.

»Nej, ni kan gå.«

»Och när skall jag anmäla mig hos er?»

»Kommer ni att övernatta på hotellet?» frågade Ivantsov i stället för att svara.

Med en känsla av plågsam ovisshet sprang jag ut på gatan, stannade och försjönk i missmod, visste inte vad jag skulle göra eller vart jag skulle ta vägen.

På restaurangavdelningen ville de inte sätta upp mig på förplågnadslistan. »Ni måste ha ett intyg från stabschefen eller major Ivantsov!« Löjtnanten som jag träffat tidigare meddelade på uppdrag av chefen för politiska avdelningen att jag skulle söka husrum.

Allt var emot mig, och därigenom blev livet svårare och mer trööstlöst.

29 oktober 1945

I dag, emellertid, har ödet beslutat att le mot mig med sitt skälmaktiga leende.

182 Stabschefens assistent har på intyget skrivit under ett beslut om att ta upp mig på förplägnadslistan och jag fick pengar till slutet av månaden. Jag har nyss hittat en lägenhet i själva staden och fått en tjänst som produktionsledare på brigadens transportavdelning. Nu känner jag mig lättare till sinnes. I morgon skall jag börja arbeta. Chefen är en enkel, öppenhjärtig människa och hans assistent också, verkar det som. Då återstår bara jag med min karaktär. Det här, tänker jag, kommer att bli slutet på det urtrista sökandet efter arbete.

Ännu en glädjande händelse – jag har skickat ett paket till mamma, och blivit kvitt en börda på 7,5 kilo. Och mina »vänner«, som jag bott tillsammans med, har stulit en halv liter vodka av mig. Även det måste man tacka ödet för. Det har ännu en gång gjort klart för mig hur fatalt det kan vara att lita på sin omgivning.

Halv 12 på natten.

I går såg jag en föreställning med tyska skådespelare på teatern här. Hela den moderna teaterkonsten utmärker sig framför allt genom sin vulgaritet. Särskilt tydligt syntes det i numret »En kvinna tvättar sig«, uppsatt av en av regissörerna, där han inte bara skildrade kvinnokroppens alla delar, utan under publikens obeskrivliga förtjusning även tillät sig att teckna kvinnobröstets välvning i luften och med en handduk fara några gånger fram och tillbaka mellan benen, i ett försök att återge hur en kvinna torkar sitt könsorgan. En annan gång, på en scen i Berlin, gick »en liten hund« lugnt och värdigt fram till en blomsterbukett som den hade fått, vände sig mot den och lyfte på ena benet. I denna

ställning stod »hunden« kvar i en tio minuter och publiken reagerade häftigt, applåderade och skrek av glädje och förtjusning.

En annan typisk egenskap hos den tyske åskådaren är hans förkärlek för varje slags billiga effekter och triviala, lättsinniga skämt. Därför är grimaser och pajaskonster mer begripliga för publiken än allvarliga och tänkvärda föreställningar. 183

30 oktober 1945

Jag arbetar ännu inte. Återigen väntan. Chefen för personalavdelningen tänker för tredje gången föra mig till brigadchefen. Och än en gång står mitt öde inför ett avgörande.

31 oktober 1945

Fältpost 75 207

Granskad av militärcensuren 31733

Var hälsad, Volodenka, min käre son!

Vilken otur att Din adress har ändrats. Många brev och brevet med lyckönskningar inför oktoberfirandet kommer Du tydligen inte att få. Dessutom skjuts uppenbarligen Din ledighet framåt i tiden. Dessutom vet jag inte var Du befinner Dig just nu. I allmänhet har vi otur, min lille son. Men Dina nya chefer kommer kanske att visa sig lyhörda och ge Dig ledigt?

Min käre Vovonka! Skriv om allt: Hur mår Du, är Du frisk, hur är stämningen och får Du att äta?

Hos mig är allt som vanligt. Jag är rätt förtvivlad, eftersom Du inte kommer, och särskilt som så många kommer hem på permission. Alla släktingar är friska, arbetar och väntar otåligt på Dig. På sistone har jag fått fem av Dina foton och tre korsband med böcker och porträtt, även om mina två foton och vårt gemensamma har delats upp på tre. Det är bara paketet som jag inte har fått.

Även om det kommer sent vill jag önska Dig allt gott inför de förestående helgdagarna, och önskar att Du får tillbringa dem muntert och glatt och att vi kommer att få uppleva nästa oktoberfrande tillsammans. Jag önskar Dig lycka och hälsa, jag kysser Dig många, många gånger, Din Mamma.

Skriv till mig om Du får brev från pappa och vad han skriver.

184 *Släkten hälsar.*

Kremmen, 31 oktober 1945

Utnämnd till protokollförare igen. I dag reser jag till basen i Velten där jag kommer att arbeta. Hade en otrevlig sammanstötning med den nye brigadchefen, vi får se vad det kan få för konsekvenser.

Förvaltningschefen, en energisk grabb med uppnäsa, hade sagt till mig: »Nu skall jag kasta ut er och låta brigadchefen ta det här huset.« Jag fäste inget avseende vid det, trodde honom inte. Nästa dag klev jag upp sent och gick för att tvätta mig först strax efter 9. Husfrun hade hållt upp vatten i fatet, ställt fram ett glas och en handduk, dessutom hade jag tagit med min gamla. Jag gick i bara undertröjan och utan mössa, precis som hemma. Knappt hade jag börjat torka mig, då jag fick syn på en bastant, äldre man i nya kakifärgade byxor med röda revärer komma in. Även han i skjorta och med den kopparbruna hjässan bar. Han hälsar på tyska. Tyskarna svarar, medan jag tiger – hans hälsning är ändå inte ämnad för mig. Han ser koncentrerat på mig, jag nyfiket på honom. Vad är det för en? Honom har jag aldrig sett förut. Uppenbarligen en ställföreträdare från bakre tjänsten eller en intendent, tänker jag för mig själv, de brukar vara så där tjocka.

»Nå, var har ni blivit förlagd?« frågar han beskyddande.

»Där uppe, på andra våningen.«

»Men kommandanten påstod att han hade hittat en bostad åt er ...«

Jag avslutar min toalett, packar ihop mina saker och går snabbt ut ur köket med den gnagande tanken: Vem är det där?

Lite senare på dagen hörde jag på staben att den nye brigadchefen hade anlant. Överstelöjtnant Genkin skall avgå och i stället bli ställföreträdande chef för ett tekniskt förband. Lite senare såg jag en man gå in i huset i sällskap med överstelöjtnant Genkin, stabschefen med flera. Jag kände hur det högg till i hjärtat. Bra ändå att han inte vet vad jag heter, men Genkin – han grinar säkert illa när jag kommer på tal och säger att han genomskådat mig.

I dag, mot slutet av frukosten, kom han in i matsalen och när han såg mig frågade han: »Och ni, kamrat officer, varför äter ni frukost så sent och varför deltar ni inte i övningarna?«

Jag teg. Han upprepade frågan två gånger.

»Jag skall till Velten, kamrat överstelöjtnant.«

»Vilken befattning har ni fått där?«

»Som protokollförare igen.«

»Men ni har ju strukit omkring här i två veckor, inte sant?«

»Jo«, skyndade jag mig att svara, rädd för att han skulle fortsätta.

»Ville ni inte själv arbeta där?!«

»Nej, kamrat överstelöjtnant.«

»Säg inget, jag vet allt. Jag förstår varför ni dröjer till arbetet!«

Tjugo minuter senare fick jag en skriftlig order och jag borde ha varit på väg för länge sedan, men jag väntar till lunchen för att inte hänga på staben till ingen nytta och vara en nagel i ögat på folk. Nu är alla (officerarna) på övning.

På natten fick jag lust att träffa Nina, bjuda henne till konserten på stadsteatern, lägga mig bredvid henne och gotta mig en stund.

185

Direkt efter kvällsmålet smög jag tyst upp till andra våningen, där min sköna nu bor i ett litet kyffe. Jag hade redan lagt handen på dörrhandtaget, när jag plötsligt hörde en mjuk mansröst utbyta ömma viskningar med en kvinna, det var knappt att det nådde mitt öra. Jag kikade in genom springan och studsade tillbaka: där satt min Nina i knät på en annan man, såg honom förtrollat i ögonen och verkade lycklig. Jag orkade inte följa scenen till slutet, identifiera den främmande mannen och på nytt se det vackra huvudet på det avelsdjur som flickan hädanefter skulle vara för mig. Jag känner henne inte längre. Det var den motbjudande medicin som det skadeglada ödet gav mig i går.

Velten. Kanonfabriken.

Lyckades inte komma till staden med brigadens bil. Men jag hade bråttom, hejdade ett par tyskar, åkte med dem till en plats 3 km före Velten och gick därifrån till fots.

I centrum och förorterna visste ingen vad »basen« är för något och ännu mindre var den ligger. Då började jag leta efter kommandanturen. Innan jag kommit fram mötte jag en major, ställföreträdande bataljonschef för det politiska arbetet. Han förklarade vägen för mig.

Artillerifabriken, där basen har inrättats, ligger mycket långt från staden. När jag kom dit var det redan kolsvart ute. Stora träbaracker för sommarbruk. I varje rum två till tre officerare. Ett samtal med några av dem avslöjade många otrevliga saker: tristess, stränga chefer och så vidare.

Vakthavande tog emot mig vänligt – en ny människa är en sällsynthet här och med honom samtalar man gärna. Förbandschefen var inte där, så jag gick till hans ställföreträdare, en major. Han lyssnade uppmärksamt på mig när jag berättade om min tidigare arbetserfarenhet, tittade på mina dikter och blev intresserad. En mycket lyhörd, fin-

känslig och inlevelsefull människa. Han förstod genast mina ambitioner och ansträngde sig för att gå mig till mötes.

»Arbetet som protokollförare är en låg befattning. Det finns inga möjligheter till befordran. Jag skulle rekommendera någon annan tjänst: assistent till chefen för transportbrigaden. Assistent eller chef för förvaltningsavdelningen. Jag skall prata med baschefen igen och i morgon fattas beslut för er räkning.«

Ljuset hade redan släckts när jag lämnade majoren. Han avböjde att låna min ficklampa.

I korridoren träffade jag en kapten, ställföreträdaren för det politiska arbetet. Han berättade om sina paroller.

1 november 1945

Velten industriområde (1 km utanför staden).

Jag ville se allt som hade med det politiska arbetet och den kulturella utvecklingen hos rödarmisterna att göra. Det hängde paroller och plakat överallt.

2 november 1945

Jag hade upptäckt grammatiska felaktigheter och utelämnade skiljetecken i texterna. »Kom med mig«, sade kaptenen på gatan och ledde mig förbi en hel rad baracker.

»I soldaternas Leninrum⁶⁶ måste man se till att allt är rätt. Jag har bara gått tre år i skolan, för mig är det svårt att kontrollera hur man arrangerar dem.«

Jag tog en blyertspenna, såg mig snabbt omkring, rättade felen och rådde målarna att göra om de mest misslyckade partierna. Kompanichefen kom in och började först rättfärdiga och ursäkta sig: »Ni förstår, det är bara början, fel kan korrigeras, alla gör fel och särskilt de här unga grabbarna från Ukraina. Brigadchefen tittade in, och en kommission som var här gav oss till och med beröm för Leninrummens

utformning. Men ni är kritisk, men ni kommer väl inte, om ni ursäktar, från den politiska avdelningen?»

Kaptenen skyndade sig att lugna honom: »Han har kommit hit för att arbeta, och nu har jag bett honom hjälpa oss.«

Sent på kvällen knackade majoren, ställföreträdaren, på hos mig: »Kom med till chefen för basen.«

188 Vi resonerade länge alla tre vilket arbete som vore lämpligast för mig och enades om transporttjänsten. Lönen uppgår till 700 eller 750 rubel. Befattningen är för en ingenjörskapten, men det blir lättare att klara den än de andra befattningarna, inklusive den som protokollförare.

»Till att börja med har ni inget att göra – det finns ingen transport. Bekanta er lite. Och jag ber er särskilt att hjälpa till med väggtidningen och utforma plakaten för oktoberdagarna«, avslutade chefen för basen.

»Uppfattat«, svarade jag.

»Räkna med att det kan bli fråga om förflyttningar. Vi får se hur det går för er, hur ni klarar av arbetet.«

Jag gick, nöjd med mig själv, med cheferna och det nya jobbet. Det här var redan i förrgår, dagen för min ankomst hit. Och i går åkte jag till Kremmen för att hämta mina saker. Bensinen tog slut, så vi blev kvar ända till kvällen.

Träffade löjtnanten på den politiska avdelningen, han som det var så misslyckat att dela rum med och som bestal mig. Vad mer han stulit vet jag inte, men det gick inte att undgå att vodkan var borta och att halva skåpet var stängt för mig – uppenbarligen gömde han något där, för han anförtror furiren en nyckel men inte mig. När han fick syn på mig i matsalen lät han för första gången bli att hälsa på mig och skyndade in i ett annat rum. Men furiren, han spelar fortfarande oskyldig och dristade sig till och med att fråga varför jag inte hade lämnat kvar mössan åt honom som jag lovade när jag åkte för att hämta mina saker. Jag

tittade inte in till Nina, men hon verkade inte heller särskilt intresserad. Hon har ju tydligen funnit en »värdigare« kille. Hon är en fördärvad flicka ...

3 november 1945

Fältpost 75 207

Granskad av militärcensuren 05 216

Kära mamma!

I går sände jag ett paket till Dig. En kapp, kläder, strumpor, undertröjor, skor, två toalettvålar och fiskkonserver – lite grann för varje situation i livet. Jag tror inte att Du kommer att ta illa upp av en så anspråkslös gåva. Jag vet inte när paketet kommer till Dnepropetrovsk, men jag hade tänkt att det skulle hinna fram till oktoberfirandet.

När fyller Du år? Jag skäms att behöva fråga, men jag har glömt det. Att ordna ett nytt arbete har dragit ut på tiden. Jag är rädd för att på nytt bli skickad till reserven.

Hälsningar till släkten, bara de skrev! Jag har förlorat kontakten med alla. Min huvudadress är Fältpost 75 207.

Jag kysser Dig innerligt. Hälsningar till alla släktingar och de bästa lyckönskningar inför oktoberfirandet! Vladimir.

Velten, 4 november 1945

Ödet har åter skänkt mig glädje – ännu en resa till Potsdam–Caputh–Berlin–Hennigsdorf–Velten.

Till allt det här hade jag bara en och en halv dag till mitt förfogande. Men hur många olikartade, uppfriskande och helt oväntade intryck har jag inte tagit med mig från denna extraordinära resa, som förde mig till redan kända orter och upptrampade stigar. Det går knappt att beskriva! Men jag skall försöka.

Alla sov, det var mörkt, både i huset och ute på gården. Kvällen innan hade jag varit uppe ända till klockan 2 på

natten – jag höll på att packa mina saker. Och sedan hade jag inte lust att kliva upp och möta den grådaskiga, kyliga ovissheten. Kroppen längtade efter värme och vila, sinnet – vetgirigt, oroligt och rastlöst – efter nya intryck.

190 Bilen stod redan på gården till kanonfabriken, där jag nu bor och arbetar. Chauffören var trött på att vänta och medan jag klädde på mig tutade han häftigt utan att skona batteriet.

5 november 1945

Jag är kraftigt berusad. Alla här har druckit för mycket. Med mitt infall har jag ådragit mig stort obehag. Jag kunde inte dölja den mörka hemligheten om mitt brott utan berättade allt för major Kornejev. Han underrättade chefen för basen och det hela gick alltför långt.

Varför var jag med, varför grävde jag ner mig i detta träsk? Men det var ju omöjligt att förråda överlöjtnanten. Han skulle ha skämt ut mitt förband. Jag var tvungen att ge honom en hjälpande hand, så nu är jag lika skyldig som han. Men att babbla om det i onödan – det var väl ganska dumt?! Och jag hade inte ens supit ännu när jag försade mig.

Chefen för basen och hans ställföreträdare är mycket rättvisa och kloka män. Om de vill gå ut och ha lite roligt så gör de det, fast bara för sina egna pengar. Medan vi idioter gör bort oss själva för småpengar.

Så har jag förlorat min auktoritet hos ledningen på grund av min öppenhet. Om jag [*oläsligt ord*] skulle jag skriva mer, men min hand darrar [*två oläsliga ord*].

Heiligensee, 6 november 1945

Helgdagarna⁶⁷ och i synnerhet förberedelserna inför dem har starkt skadat mitt anseende hos mina chefer.

Det började med Vojentorg. Chefen för förvaltnings-

avdelningen hade inte hunnit registrera sina uppgifter hos Vojentorg.⁶⁸ Och det måste man ju – särskilt före helgdagarna. Då bad han mig att följa med dit och hjälpa till:

»Du är jude och det är majoren också, du kommer lättare överens med honom.«

I själva verket är det tvärtom. Ödet och den olycksaliga naturen glömde att utrusta mig med vältalighet. Och när jag är med brukar det mesta gå dåligt. Fast den här gången hade jag tur. Man rådde oss att åka till Potsdam för att få tillstånd att anmäla oss hos Vojentorg. Utan detta papper skulle allt arbete och alla ansträngningar vara förgäves.

En ypperlig chans. Jag antydde att jag ville åka till Vojentorgs huvudkontor. Överlöjtnant Jurtjenko, så heter chefen för förvaltningsavdelningen, tyckte att det var en bra idé och förde den glatt vidare till sin chef. Och så fick jag åter en kommendering, bröd till resan och med min vanliga lilla resväska och rock steg jag in i förarhytten på en bil.

Jag gav mig av på morgonen klockan 7 och var framme i Potsdam klockan 12. Allt genom att lifta. På landsvägen mötte vi en lång rad av röda, smala bussar, som var fullpackade med barn. Jag räknade till ett 50-tal fordon. Det vore intressant att veta vart och varför alla barn åkte i engelska bussar och när det blev kö vid en bro, gick jag nyfiket fram och frågade. Det visade sig att godhjärtade brittiska gentleman hade organiserat kurorter och sanatorier åt fattiga, oskyldiga tyskar. Totalt hade man sänt mer än 50000 barn för att tillfriskna och många fler skulle det bli.

Återfärden till Velten gick utan problem. Jag var hungrig och alldeles genomfrusen. Jag gick direkt till matsalen. Där var det god stämning – alla sjöng i god sämja och chefen för basen, major Skorkin, var kollektivets hjärta. Han utstrålade en sådan livsglädje och munterhet att man blev glad inombords när man såg honom.

Jag var på dystert humör, men när jag hade druckit lite blev jag genast lite gladare och glömde livets sorger och bekymmer. Jag söp till ordentligt, ungefär 600 gram, därefter glömde jag mig plötsligt och kan fortfarande inte komma ihåg vad som hände.

192 Officerare vet inte hur man skall dricka. När de är fulla förlorar de sin självbehärskning och auktoritet i de underordnades ögon. Hela natten slogs det i dörrarna, grova svordomar hördes, slagsmål och oväsen.

[Utkast till en novell]

[Velten, kanonfabriken, 8 november 1945]

7 november. Berlin, på väg till Heiligensee, med S-bahn.

Helgdag på resande fot. Även om resan är ansträngande, även om jag då och då är hungrig och fryser i blåsten, känns det ändå tillfredsställande med rikedomerna av intryck som jag får överallt på vägen. Ibland uppstår det otrevligheter, men oftast trevliga bekantskaper, samtal och upptäckter.

I dag, till exempel, har två ovanligt märkliga händelser inristats i mitt minne och pockar envist på fantasin. Nej, fel! Det är en lång rad av händelser som inte ger mig någon ro, de vill helt enkelt inte försvinna utan spår.

Direkt efter ankomsten till Weissensee fick jag syn på två officerare, som starkt berusade uppträdde skandalöst på en stor och livligt trafikerad gata (Berliner Strasse). Särskilt upprörande och avskyvärt fann jag överlöjtnantens beteende. Han svor vilt och störtade fram mot en tyska, varvid han drog till sig förargade och fientliga blickar från de förbipasserande. Jag skyndade att ingripa i det hotande bråket och försökte lugna ner officerarna.

»Fixa vodka åt oss, löjtnant!« vände de sig till mig – kvinnorna hade de redan glömt. Jag erinrade mig flaskan som jag hade kvar och lovade att sälja den till dem, på villkor att de inte skulle svära och bråka på gatan.

Det slutade med att jag gjorde en vinst. Jag tjänade 150 mark, vilket är skillnaden mellan vodkapriset på Vojentorg och i delikatessbutiken, och för dessa pengar köpte jag min favoritchoklad.

Huset där Risjovskijs bor var nästan hermetiskt tillslutet och inte en människa syntes till. Det var en besynnerlig förändring. På dörrarna hängde en skylt på tyska, men jag förstod den inte och kunde bara gissa.

Jag drog slutsatsen att kommandanturen måste ha vräkt allihop. Jag ropade ett par gånger: »Hallå, Hilde!« men ingen svarade eller visade sig i fönstren. Då bad jag ett par småkillar att »skrika lite«. Motvilligt uppfyllde de min önskan. Tyskarna, både åldringar och barn, hade sammansvurit sig mot de »hemska ryssarna« från kommandanturen, som bara var ett hot för dem. Uppenbarligen räknade barnen även mig till denna oroande kategori av militärer.

Då började jag kraftigt banka på dörren [...]*

Kaptenen kom och bjöd in mig på vodka som tack för pirosserna jag hade med till honom från Berlin. Jag blev berusad och släpade mig till matsalen. Där åt jag så jag höll på att spricka, tog mig en tår och när officerarna hade gått tog jag fram min dagbok igen. Plötsligt kom Jurtjenko & Co in, berusade. Jag hann inte gömma dagboken, han försökte ta den ifrån mig, ryckte i den och rev sönder ett oskrivet blad.

»Tror du inte att jag vet vad du skriver?! Du pladdrar om mig! Passa dig för att säga nåt mer!« Han knöt nävarna.

Jag svarade lugnt, för jag ville inte ha något bråk. Men han, Jurtjenko, ville inte lugna ner sig.

»I morgon får du börja på förrådet, du kommer snart ... krypande!«

* Härifrån är sidan avriven och en tredjedel saknas. Orsaken beskrivs nedan.

Jag kunde inte behärska mig längre och under rusets inflytande sade jag för mig själv:

»Nej, käre du, det går jag aldrig med på, för jag kan inte stjäla och luras!«

194 Då blev han alldeles rasande, tog pistolen och försökte slå mig med kolven. Jag duckade. Då drog han pistolen för andra gången och sade åt mig att försvinna, annars »skjuter jag k... av dig!«

Jag vände lugnt på klacken och överlämnade min nacke åt ödet. Men andra officerare grep honom i armen och övertalade honom att stoppa undan pistolen.

Jag gick ut, uppskakad, och sprang direkt till majorens kontor och rapporterade om alltihop. Då brann ett skott av utanför.

»Där är idioten«, sade chefen för basen, skakade på huvudet och följde med för att hämta dagboken.

»Den är min!« sade Jurtjenko fräckt. »Den ger jag inte ifrån mig!«

»Men hör på, till och med grundlagen säger att en person får ha sina tankar och skriva ner dem för sig själv.«

»Ni får den ändå inte!«

»Då arresterar jag dig. Kalla på vakten!« Han vände sig till en soldat och medan denne sprang iväg för att verkställa ordern, återlämnade Jurtjenko dagboken, efter att ha avfyrat några våldsamma svordomar med adress till mig.

Under tiden hade en folkhop samlats bredvid kasernen där soldaterna bor. Det visade sig att två furirer från kommandanturen hade kommit med bil för att hämta vår löjtnant, som enligt uppgift hade misshandlat en tysk kvinna. Vakten hade släppt in dem på förläggingsområdet. De fick tag på honom redan vid kasernen och när han började fly sköt de två gånger i luften. Soldater kom springande och sedan var cirkusen i gång.

Furirerna från kommandanturen var berusade, hade själva uppvakat tyskan och nu jagade de den lika berusade officeren – av »svartsjuka«. Saken ordnades upp på enklaste sätt: de inblandade fördes åt sidan från varandra och alla skickades hem till sitt.

Men tillbaka till Berlin.

195

När jag började förhöra mig om varför människorna stängt in sig *überal*, invigdes jag i »hemligheten« för dagen. Det visade sig att den förutseende kommandanturen för att undvika tråkigheter hade beordrat tyskarna att stänga och regla alla dörrar under festdagarna, då ryssarna »super och härjar«, så att soldaterna inte skulle bryta sig in i husen och ställa till med ofog där.

I samband med det här erinrade jag mig en artikel i *Pravda* eller *Krasnaja Zvezda* den 27/11 [sic] i år om »Förtal enligt order«. ⁶⁹ Mina egna synpunkter är det bäst att jag håller tyst om. Tråkigt bara att människor, som mer än en gång försvarat sina erövringar med sitt blod, nu genom sitt uppträdande i utlandet tillfogar vår utrikespolitik stor skada. Och det som diplomaterna med stora ansträngningar och klokhet har uppnått går här i ett slag förlorat på grund av vårdslösa övergrepp från hjärnlösa fyllbultar, som ännu inte fått sparken från de sovjetiska ockupationstrupperna i Tyskland. Enligt min mening kan ingen artikel övertyga en förnuftig utlänning lika bra som ett korrekt uppträdande av alla de våra, ett sådant uppträdande som vårt parti fordrar av oss, så som kamrat Stalin lär och som det anstår en segrare, och inte som ett arrogant slödder från gatan. Alla dessa skabbiga missfoster borde skoningslöst rensas ut, fördrivas ur vår krets, eftersom de är ovärdiga att företräda den stora sovjetmakten i utlandet.

På A[lexander]platz var det ingen svart marknad. Kommandanturen ansträngde sig av alla krafter. Hela torget kontrollerades av skarpögda patruller som noggrant granskade alla papper och hänsynslöst krävde att även officerare skulle visa sina i tyskarnas åsyn.

Flera gånger sade de till mig: »Vi har inte varit med om något liknande, att en soldat skulle kontrollera en officer, och till och med beslagta papperen och arresterera honom!«

Jag måste köpa ett par saker. Men hur? Då kom jag på att putsa mina *stifel*. Genast blev jag omringad av människor som erbjöd sina varor som de hade gömt under rocken. Jag stod där, låtsades att jag inte märkte något, och såg hur mina stövlar i skoputsarens skickliga händer blev allt blankare.

Några gånger skingrades hopen, några gånger kom soldater med »KN« på ärmen fram och tittade på mig, en gång till och med deras chef, en officer. Men det fanns helt enkelt ingenting att anmärka på.

Under tiden lyckades jag köpa en skjorta, en läderjacka, tre par herrstrumpor och handskar. Och när mina stövlar var färdigputsade, uppmanades skoputsaren att ge sig av.

Plötsligt lade jag märke till en stor folksamling på en annan gata, vid torget. Där delade man ut gratis flygblad. En kyrkokör sjöng lovsånger till Röda armén och Sovjetunionen till ackompanjemang av ett dragspel; det lät egendomligt i tyska munnar.

I kioskerna och även på vanliga bord och ur korgar såldes tidningar. Den tysk som fick tag i första exemplaret av en färsk Zeitung sprang iväg till spårvagnen eller tunnelbanan, glatt viftande med sin tidning. Från förstasidan såg våra stora ledare Lenin och Stalin mot de nya läsarna och anhängarna av allt som är ryskt och förknippat med Sovjetunionen. Ja, först här får man klart för sig hur stort och auktoritärt vårt land är.

Svarthandel i Berlin, fotograferad av Gelfand.

Jag köpte en tysk tidning. Kastade fem mark till kyrkökören som uppmuntran och en sista blick på den grå, slitna Alexanderplatz, sedan åkte jag med linje 60 i riktning mot delikatessaffären och Risjovskijs.

Innan jag lämnade Berlin gick jag in på en restaurang för att köpa papirosser till kaptenen. Precis vid ingången rusade en stum tysk fram till mig, utstötte oartikulerade läten och viftade med armarna. Han tog tag i min arm och släppte mig inte förrän jag stötte bort honom. Det var samme dövstumme man som jag av någon anledning hade övernattat hos för en månad sedan. Jag kände genast igen honom, men kunde inte begripa vad han ville mig. Det var intressant, fast också mycket otrevligt att förknippas med honom inför alla människor. Men när jag gick därifrån kom han fram till mig igen. Jag gav honom en ask konfekt. Den tog han, men bad om mer och ville till och med ha pengar. Med vilda gester visade han att –

10 november 1945

I dag är jag ledig. Tristessen tar fullkomligt kål på mig. Alla har åter fått var sin flaska. Först ville jag inte dricka, men sedan stod jag inte längre ut med svårmodet, ensamheten och sysslolösheten. Råkade i smärre gräl med två officerare. Sedan kom nya kamrater och basens ställföreträdande chef, major Kornejev.

Vi spelade gitarr, men svårmodet försvann inte ur mitt sinne. Det skymmer redan och dagen lider mot sitt slut och intet nytt, ingenting bra för mig som skulle –

13 november 1945

I dag har överlöjtnant [*tomrum för namnet*] nästan supits medvetlös av Jurtjenko. När han kom hem kunde han inte prata och kräktes omedelbart. Klockan var ungefär 10 på kvällen.

Jag hade ingen lust att sova och tog till pennan, men min rumskamrat skrek genast:

»Släck ljuset, jag skall sova!«

Jag beslutade att göra som han sade för att inte ställa till med bråk.

I ljuset av min ficklampa började jag klä av mig. Överlöjtnanten hade somnat, men vaknade plötsligt, steg upp, gick fram till mig och började kräva att jag skulle lämna rummet.

14 november 1945

På en föreläsning av löjtnanten från den politiska avdelningen. Samma löjtnant som jag tidigare delade rum med i Kremmen. Nu hör jag honom för första gången hålla ett föredrag. Och uppriktigt sagt – vilken besvikelse. Det lät på honom som om han var en förstklassig föreläsare, men framför mig står en obildad person och stammar ... »När Plechanov fortfarande var genial ...« (!)

[Hösten 1945]

Wedding. Skräckinjagande husskelett. Spillrorna har inte tagits bort från gatorna ännu, ja, går det ens att göra det? Helt förstörda hus kommer att rivs till grunden och undanröjas. Resultatet blir en ännu hemskare bild. Enstaka hus reser sig mitt i tomrummet som objudna jättar på besök. Trööst, men välförtjänt. Vid nybyggen bekymrar man sig framför allt om insidan, inte om byggnadens yttre.

Berlinarna läser mycket och överallt. Men vad är det de läser? Jag blev nyfiken på innehållet i böckerna de läser – inte en enda världsberömd författare, inte ens Goethe stöter man på särskilt ofta. Bara en massa skröp.

14 november 1945

Klockan 1 på natten.

På återresan med tåget från Berlin till Velten frågade plötsligt en tysk som satt mitt emot mig helt allvarligt:

»Kommer Tyskland någonsin att bli stort och mäktigt igen?«

Slutsatser avstår jag ifrån, ty frågan i sig är så cynisk att kommentarer och svar inte skulle ge något.

I Kremmen gick jag till en frisersalong. Lät raka mig och tittade kort in i avdelningen där man permanentar sig. Där satt många kvinnor och flickor. Eltillgången är nyckfull numera och därför hade många av dem inte hunnit permanenta sitt hår i tid. Nu väntade de på sin tur.

Jag började samtala med dem och sade bland annat:

»Hos er är det så varmt att man skulle kunna sova här.«

Dessa ord träffade dem alla som en blixst och som på kommando såg de sig omkring och log.